Ziauddin Sardar'ın Postnormal Zamanlar Görüşü Üzerine Bir Değerlendirme

Dr. Ertuğrul Döner, Çukurova Üniversitesi
ertugruldoner@hotmail.com

Sait Deniz, Çukurova Üniversitesi
saiddeniz@hotmail.com

ÖZET

Postnormal Zamanlar, Ziauddin Sardar tarafından oluşturulan felsefi bir kavramdır. Postnormal çağ kanıtların geçersiz olduğu, kimlik arayışlarının yüksek olduğu, her şeyin hızla tüketildiği, değişimlerin küresel ve hızlı bir biçimde gerçekleştiği bir çağdır. Bu dönem üç "K" ile (kaos, karmaşıklık, karşıtlık) karakterize edilir. Kaos, karmaşıklık ve karşıtlıklar; belirsizlik ve farklı cehalet çeşitleri üretmek için bir araya gelmektedir. Bu çağda her şey postnormal hale gelmenin eşiğindedir. Acaba Sardar bu kavramlaştırmayla sorunlarımıza ne kadar ışık tutabiliyor? Tespit edilen sorunlar ne kadar gerçekçi? Yapılan eleştiriler ne kadar haklı? Postnormal zamanlara hoş geldiniz!

Anahtar Kelimeler: Postnormal, Postnormal Zamanlar, Kaos, Karmaşıklık, Karşıtlık.

An Assessment of Ziauddın Sardar's Postnormal Times Concept

ABSTRACT

Postnormal Times is a philosophical concept created by Ziauddin Sardar. The postnormal age is an era in which the evidence is invalid, the search for identity is high, everything is consumed quickly, and the changes take place globally and swiftly. This age is characterized by three "C" (chaos, complexity, contradictions). Chaos, complexity and contradictions; come together to produce varieties of uncertainty and different ignorance. In this age, everything is on the verge of becoming postnormal. To what extent can Sardar shed light on our problems with this conceptualization? How realistic are the problems identified? How right are the criticisms made? Welcome to Postnormal times!

Keywords: Postnormal, Postnormal Times, Chaos, Complexity, Contradiction.

SARDAR'IN "POSTNORMAL ZAMANLAR" GÖRÜŞÜ

"Postnormal Zamanlar" kavramı Ziauddin Sardar tarafından oluşturulan ve "Welcome to Postnormal Times" (Sardar, 2010) adlı makalesinde ilk defa kullanılan felsefi-sosyolojik bir kavramdır. İçinde yaşadığımız çalkantılı ve hızla değişen zamanların açıklaması olan *Postnormal Zamanlar* kavramı Sardar tarafından özetle şöyle açıklanır: "Çağımızın ruhu belirsizlik, hızlı değişim, iktidarın yeniden düzenlenmesi, çalkantılı ve kaotik davranış ile nitelenir. Eski tutucuların kalmadığı, yenilerinin de henüz ortaya çıkmadığı dönem ile çok az şeyin anlamlı göründüğü dönem arasında yaşıyoruz. Bizim çağımız bir geçiş çağıdır, bu çağ bize tanıdık gelen geçmişe dönebileceğimiz garantisinden yoksun ve arzu edilir, ulaşılabilir veya sürdürülebilir bir geleceğe giden yolda da hiçbir güvence vermeyen bir çağdır. Tüm seçimlerin riskli göründüğü, uçurumun kenarında yok olmasa bile muhtemelen yıkıntıya çevirdiği bir zamandır. Zamanımızda, vizyon sahibi geleceklerin hayallerini tasavvur etmek mümkündür; ancak bunlardan herhangi birini gerçekleştirme kabiliyetimiz veya taahhüdümüz olduğuna inanmak neredeyse imkânsızdır. Kararsızlıkla kuşatılan bir değişim içinde yaşarız: En iyisi ne, hangisi daha kötü? Düşünmeye yatkın olup ikna edildiğimiz tercihlerin korkusu yüzünden çekingenlikle sindirilir ve risklerle güçsüz düşürülür, zayıflatılırız." (Sardar, 2010)

Normal olan her şeyin buharlaştığını söyleyen Sardar, Postnormal Zamanlar'dan yeni normal zamanlara doğru bizleri götürebilecek yeni bir düş sistemi kurmamız gerektiğini ifade eder. Direnmemiz gereken birçok küresel sorun, ahlaki kriz varken; bu yazı bizlere sorunların çözümünde yepyeni bir yol çiziyor. Jay E. Gary'nin de bu teori hakkında söylediği gibi "Bu, kolektif imaj oluşturma ve çok kültürlü yaratıcılık ile birlikte, küresel ve normal yeni bir yol keşfedebiliriz. (Gary, 2011) Biliyoruz ki gözlemsiz yapılacak bir toplumsal eleştiri yapıcı bir nitelik taşımaz. Fakat Sardar sorunların gözlemi, tespiti ve izahındaki başarısını Postnormal Zamanlar kavramını ele alırken kullandığı üslubunda görebiliyoruz."

Küresel sorunların çözümünde karşılaştığımız başarısızlıklar, yanlış yönelimlerin bir sonucudur. Farklılıklar, farklı olmak, ve farklı yollar artık bir gereklilik haline geldi. Tek bir çözüm yolu üstünde ısrar etmek, farklı çözüm yollarını çözüm denkleminden çıkarmak, toplumsal huzurun altına dinamit yerleştirmekten başka bir şey değildir. Aynı olmanın, aynı davranmanın bir gereklilik olmadığının altının özellikle çizilmesi gerekiyor.

Postnormal kavramı, ünlü İngiliz bilim felsefecisi Ravetz ve Arjantinli matematikçi Funtowicz (Ravetz, 1993) tarafından 1990'larda ilk kez kullanıldı. Risk matematiği üzerine çalışarak, ampirik verilerin doğru sonuçlara ve bilimsel gerekçelendirmenin de doğru politikalara yol açtığına dair bilimin eski imajının artık makuliyetini yitirdiğine dikkat çektiler. (Ravetz-Funtowicz, 1999)

Ziauddin Sardar'ın da yaptığı şey, bu kavramı alıp insan ve toplum bilimlerine uyarlamak oldu. Ravetz ve Funtowicz'in 1990'larda bilim hakkında söylediği şeylerin çoğu, diğer disiplinler için de eşit derecede doğrudur - aslında bütünüyle toplum için de. İktisattan uluslararası ilişkilere,

pazarlardan yerel dükkânlardaki ürünlere, siyasetten muhalefete kadar her şey postnormal hale geldi. (Sardar, 2010)

Sardar bizi bu çağa iten etkenleri üç "K" ile karakterize ettiği "karmaşıklık, kaos ve karşıtlıklar" önermesi ile izah eder. Karmaşıklık, kaos ve karşıtlıklar, postnormal zamanları şekillendiren ve iten güçlerdir. Sardar, Postnormal Zamanları iten ve sürekli hale getiren bu güçleri dünyanın bir parçası olarak görür. Bunları tamamen ortadan kaldırmanın mümkün olmadığı kabulünden hareketle, bu güçleri daha etkisiz hale getirmek, bu süreç ve güçleri kontrol altına alabilmek adına bazı çözüm önerilerinde bulunur. "Hem karmaşıklık hem de karşıtlık, herhangi bir sorunun birden çok boyutu olduğunu ortaya koyar ve hiçbir belirli bir tikel görüşün de bütünü kapsayamayacağını vurgular. Bunun sonucunda verilen bir sorunun 'doğru' veya 'yanlış' cevabı olması gerekmez. Nitekim postnormal zamanlarda Aristo mantığı, sorunun bir parçası olmasına rağmen cevabı değildir. Sorunun daha iyi anlaşılabilmesi için yanıtların hem iyi hem de kötü olmasının yanı sıra ne iyi veya ne de kötü olabileceğini de düşünmeliyiz. Dört katmanlı bu mantık, karşıt gerilimlere sahip olan karmaşık problemleri çok yönlü düşünmemizi ve daha iyi kavramamızı sağlıyor. Çok yönlü düşünmenin en iyi yolu diyalog ve tartışmadır. Çoğu batılı olmayan felsefeler, düşüncenin bu tarzlarına dayanıp bunlarda ustalık kazanıyorlardı - eğer istersek bu tür gelenekleri ciddiye alabiliriz. Bir sorunun en basit şekilde anlaşılması için uzmanların, yetişkinlerin, çocukların, farklı sosyal ve kültürel geçmişe, farklı ahlaki anlayışlara sahip insanların ve hatta insan dışı türlerin ihtiyaçlarını düşünmeyi içeren farklı görüş ve kaygıları kapsayacak şekilde çok boyutlu diyalog gerektirir. Karşıtlıklar, tartışma ve münakaşalar yoluyla çözülemeyebilir, ancak kesinlikle karşılıklı diyaloğa dayalı biçimde yönetilebilir ve müzakere edilebilir." (Sardar, 2010)

Ziauddin Sardar'ın üzerinde durduğu kavramlardan biri de 'belirsizlik'tir. Karşıtlıklar, karmaşıklık ve kaos hızlanan değişimle birleştiğinde, tek net sonuç, belirsizliktir. Karmaşıklık, kaos ve karşıtlıklar hayatımızdaki her şeyi tanımlanabilir olmaktan çıkardı. Daha doğrusu yaptığımız tanımlar, postnormal zamanların bir gereği olarak belirsizleşiyor. Her şey birbirine bağlı, karmaşık ve kaotik olduğu ve hızla değiştiği için hiçbir şey gerçekten kesin olarak tanımlanamaz. Geleceğe yönelik her planlama faaliyeti, sorunlarımızı çözmeye yönelik yöntemlerimiz, kökleşmiş düşünce tarzlarımız kendi bünyesinde belirsizlikleri barındırır. (Sardar, 2010)

Kaotik davranış, karşıt analiz ve karmaşık güvenlik meseleleri ve risklerine yönelik eğilimin yanı sıra cehaletin ve belirsizliğin uyuşması, bütün bunlar ¨sıradan bir iş için yaptığımız tercihleri son derece geçersiz kılacaktır. Postnormal zamanlarda, geleneksel düşünme biçimleri ve davranış biçimleri yaklaşmakta olan bir felakete davetiyeden başka bir şey değildir. 'İlerleme önemlidir', 'modernizasyon iyidir' ve 'verimlilik gereklidir' gibi batı kapitalist toplumunun desteklediği kavramlardan bazılarının çoktan miladı dolmuştur. (Sardar, 2010)

Sardar 'Postnormal Zamanlar'da "modernizasyon, ilerleme ve verimlilik" gibi modern kavramları da şiddetli şekilde eleştirir. Bu kavramlardan ilk olarak 'ilerleme'yi ele alan Sardar

"…İlerleme kavramından istikrarlı devlet fikrine geçmemiz gerekiyor. Örneğin, ağaçlar, doğal yüksekliklerine ulaştıktan sonra büyümeye devam etmez; bunu yapmak, kendi kendine imha anlamına gelecektir. Çoğu arkeolojik araştırmalar, ilk insan toplumlarında bu kaderin olduğunu öne sürüyor: bunlar felaket ve çöküşü hızlandıran ekolojik, teknolojik ve sosyal taşıma kapasitelerinin ötesine geçen eski medeniyetlerdir. Ekonomilerimizin hızla büyümeye devam edeceğini varsaymak çılgınlığın zirvesi olacaktır." diyor. (Sardar, 2010) Büyümenin ve ilerlemenin sınırsız olduğu fikri, sınırlı dünya kaynakları göz önüne alındığında, bu fikri tamamen geçersiz kılmaktadır. Tarih, çağının zirvesine ulaşıp kısa sürede çöken uygarlıklar üzerinden bir ders vermektedir.

Sardar, 19. yüzyılda Sanayi Devrimi'nden sonra her şeyin hızla dönüşüp geliştiği, tarihten referans almayı bırakan, bireyi ön plana çıkartan "modern düşüncenin" akımlaştırılmış hali olan modernizm ve modernleşme de artık bizatihi sorunun kendisi olarak görmektedir. Modernleşme de artık zehirli bir kavram haline geldi. Sadece İngiltere'de NHS'in (NHS (National Healt Service) 1948 yılında kurulan, tüm vatandaşların sağlık hizmetlerinden eşit olarak faydalanmasını amaçlayan kurum) modernleştirilmesi olarak adlandırılan şeylere tanıklık edin: Modernleştirilme ne kadar çok olursa o kadar az etkili olur. NHS gibi bir kuruma kendinizi ne kadar çok bağlarsanız, o kadar kompleks ve kaotik hale gelinir; karşıtlık ve cehalet ne kadar ilerlerse de o kadar çok risklere ve hataya yatkınlık ortaya çıkar. Bu riskler işin doğasında vardır ve onlar yalnızca modern kurumlar tarafından üretilmektedir ve geri kalanımızı da sarmadan önce bumerang gibi oldukça modern kurumları parçalıyorlar. Üstelik modernleşmek, bir kurumu toplumsal işlev ve vicdandan mahrum bırakmaktır. Modernleşmenin temeli bürokratikleşmedir ve Max Weber'in klasik formülasyonunda vurgulandığı gibi bürokrasi tarafsız olmak adına kasıtlı olarak yüzsüz ve şahsi olmayan bir kişilik olarak herkese aynı rutin prosedürlerle muamele eder. Bir açıdan adalet ve hakkaniyet için çalışır. Bununla birlikte, Kafka'dan Bauman'a kadar düşünürlerin de belirttiği gibi bürokrasinin yüzsüz, kişiliksiz, acımasız yönleri, insanlığa, akla ve mantığa meydan okuyabilir ve ortak iyilik için olduğu kadar saf kötülük için bile etkili bir biçimde iş görebilir. Bir bürokraside çalışan kişiler belli bir prosedürü izler, kişisel sorumluluk duygusu taşımadan kurallara uyarlar ve kendi kendilerine sundukları gibi insani durumlar karşısında takdir yetkisi kullanmaları yasaklanır. Kurumların gidişatını ne kendileri yönetir ne de onlar yönlendirirler. Bürokratik kurumlar tarafından sunulan hizmetler, yüzsüz bir devin sütten kesilmeden önceki yalnızlığını ve güçsüzlüğünü hissettirir. Bürokratik kurumları ne kadar çok modernleştirirsek o kadar çok memnuniyetsiz, yabancılaşmış, güçsüz hale gelmiş ve öfkeli insanlar oluruz. (Sardar, 2010)

Modern kurumlar da Sardar'ın eleştirilerinden nasibini almıştır. "Bankalar ve şirketler gibi modern kurumlar, hiçbir ahlaka sahip olmayan ve pişmanlık duymayan, oldukça şebekeleşmiş örgütsel yapılardır. Görevleri cehalet, belirsizlik ve kaos ortamında gittikçe daha fazla risk alarak tam olarak yaptıkları şeyin nasıl giderek daha fazla güç ve kaynak toplamak suretiyle kârın en üst düzeye çıkarılmasıdır." (Sardar, 2010) Modernleşmenin insanı tektipleştirdiğini, çeşitliliği azalttığını, dünyayı sadece tek bir model araba üreten bir fabrikaya

dönüştüren modernizmi sorunun kökeni olarak görmesinden dolayı onu tüm çözümlerin denkleminden çıkarmıştır. Modernleşme çeşitliliği azaltıyor, bürokrasiyi tanımlayarak tüm düzenlemelere uyan bir boyut sunuyor. Bir bürokrasi, insan durumunun karmaşık çeşitliliğini kapsayacak şekilde kendisini ılımlı kılmaya çalıştığında daha uzak, daha az kontrol edilebilen, daha az şeffaf, daha az anlaşılabilir veya daha az uyum sağlanabilir hale gelir. Modernleşme ve bürokrasi her şeyi, bencilliği kolaylaştıran ve destekleyen, herkese yönelik riskleri artıran değerli bir tarafsız ve kalpsiz rutine dönüştürür. (Sardar, 2010) Modernlikten ve modern kurumlardan bahsetmişken, burada bir başka modern kurum olan Avrupa Birliği için de bir parantez açmak gerekir. Bugün küresel yaptırım gücü olan ve bilim, felsefe, düşünce özgürlüğü, laiklik, demokrasi, hukukun egemenliği gibi değerleri tekelinde bulundurduğunu zanneden bir kurum olarak karşımızda duruyor. AB gibi bir kurum şimdiye kadar hangi küresel problemi çözebilmiş ya da çözüm konusunda katkı sunabilmiştir? Diğer modern kurumlar gibi AB'nin de çözüm denkleminden çıkarılması gerekmektedir.

Postnormal Zamanlardan, yeni normal zamanlara doğru gitmede erdemlerin de önemi üzerinde duran Sardar, erdemler hakkında şunları söyler: Postnormal varoluşun dışına yolumuzu çevirmeyi nasıl öğreneceğiz, tutkuyu nasıl dönüştüreceğiz? Karşılıklı yarar için yaptıkları söylemlerde herkesi nasıl organize edip, dinleyip ve mantıklı bir şekilde etkileşime geçireceğiz? Postnormal zamanların özelliklerinden yola çıkılacak ahlak, çok eski bir değerdir: Tevazu, alçakgönüllülük ve sorumluluk gibi. Birçok açıdan, bireyler, toplumlar ve türler olarak güvenliğimizin nasıl tehlikeye atılacağını bilmediğimizi ve bilemeyeceğimizi takdir ederek işe koyulmalıyız. Alçakgönüllülük, tevazu ve sorumluluk; belirsizlik ve karmaşıklıkla yaşamanın fazladan ilave edilmiş temel şartları değildir; fakat vazgeçilmez erdemleridir. Belirsizliği hiçbir zaman ortadan kaldıramayacağımız ve herhangi bir durumun tam kontrolünü sağlayamayacağımız için iddialarımız tanım gereği mütevazı olmalıdır. Benzer şekilde, karmaşık bir sistemin tam bilgisine asla erişemeyiz; her zaman belirsiz ve geçici olacaktır. Bildiğimizi düşündüğümüz her şeyde cehaleti yardımcımız olarak görmeliyiz. Dolayısıyla, bu tür bilgiler konusunda yaptığımız iddialar hakkında mütevazı olmalıyız. Belirli durumların belirsizliğini ve karmaşıklığını kabul etmedeki başarısızlık, Cilliers'in de belirttiği gibi yalnızca teknik bir hata değil aynı zamanda ahlaki bir hatadır. (Sardar, 2010)

Sardar akıl ve mantığı kendine ilke edinmiş modern zamanların, git gide daha karmaşık ve kaotik hale geldiğini, postnormale doğru gidildikçe ahlakın geçeriz hale geldiğini ifade etmektedir. Postnormal ikilemlerimize verilen ahlaki bir cevap hiçbir şekilde basit değildir ve bu çoğu için dini inançlara dayanan eski moda değerlere dönüş gibi gelebilir. Bu durumda normalliğin kökeni olan modernliğin kendisinin birçok bakımdan bir inanç sistemi olduğu hatırlanmaya değerdir. Modernleşme, ilerleme, bürokrasi, bilim ve ortaya çıkan modern bilginin bütün disiplinleri; en temel ilkeleri tarafsız, evrensel ve kendinden iyi olan aldatıcı kavram haline gelmiş zengin bir sürdürülebilir mitolojiyle tamamlanmıştır. Kaçınılmaz olarak, insanın her türlü iyileştirilme ihtiyacına daima cevap verecek şekilde inşa ettiğimiz sistemlerin bizi ikna etmesi için bu düşünce biçimini takip ederek postnormale kısmen ulaşmış oluruz. Kısacası, aslında

ahlakı gereksiz hale getirmiş olduk. Bunun, artık dayatılabilir bir önerme olmadığını öğrenmek için yaşamış olduk. Modernliğin erdemleri olan mantık ve rasyonellik, yalnızca postnormal zamanların zorluklarını karşılamak için yaşam biçimimizde yapmamız gereken değişiklikleri güvence altına almayacaktır. Hem değerleri hem de erdemleri vurgulayan ahlaki sorumluluğun, mantığın ve aklın yardımına ihtiyaç duyması gerekir. Üstün bir ahlaki sorumluluk bilinci olmadan, zenginleri ve güçlüleri, taleplerinde ve yaşam biçimlerinde daha mütevazı hale getirmeye, daha alçakgönüllü olmaya, yaşam biçimlerinin abartısını ve bu kısıtlı küresel kaynakların orantısız kullanımını azaltmak için hazırlamaya ikna etmeyi hayal etmek zor. (Sardar, 2010)

Sardar'a göre insanlığın bildiği her sosyal, kültürel, politik, felsefi ve dini bakış açısı, kendi etik kurallarıyla nasıl ilişki kuracağını yeniden öğrenmek zorundadır. Bu ilişki kurulurken dışlayıcılıktan uzak durulmalı ve sorunların tek bir cevabı olduğu ısrarından vazgeçilmelidir. Eleştirel olmayan ve eleştiriye kapalı olan sistemlerin üreteceği çözümler insani tekamülün önünü tıkayacaktır. Ortaya atılacak her çözüm önerisi geleneği de moderniteyi de aşmak zorundadır. Doğruluk konusunda bir tekelin bulunmadığı ve bu nedenle tüm soruların cevaplarını bulmak için belli başlı yöntemlere sahip olmanın hiçbir garantisi olmadığı yönündeki postnormal aksiyomu kabul etmekle işe başlanmalıdır. Eski dışlayıcılık ve determinizme dönmek yerine, her bakış açısı ve dünya görüşünün ortak sorunlarımıza çözüm bulmada katkı sağladığı yeni bir uyumluluk ve esneklik şekline geçiş yapmalıyız. Nitekim tek bir cevap aramıyoruz, her şeye cevap arıyoruz. Belirsizlik, risk ve cehaleti ciddiye alarak alçakgönüllülüğü ve tevazuu uygun cevap arayışına yaklaşımımızın temel nitelikleri olarak benimsemek, alternatifleri ortaya çıkarmamızı sağlar. (Sardar, 2010)

Geçmişe sünger çekip onu yeniden başlatamayız. Yeni normalliğe giden yol karmaşık gerçekliğimizin tüm zorluk ve çelişkileri ile başlar. Sorumluluk, kültürlerimizin, tarihimizin ve inançlarımızın tüm çeşitliliğine sarılarak ortaya çıkan, bildiğimiz ve sevdiğimiz şeylerin mesuliyeti ile başlar. Buna eklememiz gereken şey cehalet tarafından kuşatılmış olduğumuza ve hiç kimsenin, hiçbir geleneğin veya bakış açısının doğru cevaplara sahip olmadığını kabul eden bir zihin durumu yani bir tür ahlaki netliktir. (Sardar, 2010)

Sorunların "doğru" ya da "yanlış" yanıtı olmaması, ancak gerçek boyutlarını kavrayabilmemiz için birden fazla perspektif gerektirmesi bu tür şeylerin tamamen 'kontrol' edilebileceği ve yönetilebileceği önerisini hiç anlamlı kılmaz. (Chan, 2009)

Sardar' göre Postnormal zamanlarla mücadele etmenin en etkili yolu hayal gücü ve yaratıcılıktır. Çünkü karmaşıklık, karşıtlıklar ve kaos ile başa çıkmanın başka bir yolu yoktur. Hayal gücü temel araçtır, aslında basit mantıklı analizden bizi daha yüksek senteze götürür. Hayal gücü soyut olsa da, gerçekliği yaratır ve şekillendirir; zihinsel bir araçken davranış ve beklentilerimizi etkiler. Yolculuğumuzu postnormal zamanların dışında düşünmek zorunda kalacağız. Postnormal zamanların ötesine geçtiğimizde hayal ettiğimiz geleceklerin çeşitliliği hayal gücümüzün kalitesine bağlı olacaktır. Hayal gücümüzün kendi kültürümüze gömülü ve

sınırlı olduğu göz önüne alındığında, insanlık kültürlerinin zengin çeşitliliği ve hayali alternatif çeşitlerinden geleneksel ve tutucu olanlara kadar geniş bir hayal gücü yelpazesini ortaya çıkarmak zorunda kalacağız. (Sardar, 2010)

Postnormal dünya orantısız bir dünyadır. Güç, servet, kaynakların orantısız dağılımları ve bu kaynakların kullanımını emreden talebimiz, yalnızca bilgimiz ve tekniklerimiz tarafından zenginliğimizin bağlı olduğu ortamı yok etmek için bize verilen orantısız güç ile eşleştirilir. Geçmişin farklı bir yer olduğuna ikna olmuş durumdayız, bugün artık hayatımızın gücü ve entelektüelliği hakkında ve şimdi yaşadığımız dünyanın karmaşıklığı üzerine yorum yapamayız. Tarihten ders almıyorsak hayal gücünün daha sürdürülebilir ve erişilebilir gelecekleri vaat edebilmesi için başka bir kaynağa ihtiyacımız var. Sadece hayal gücüne ihtiyacımız yok, aynı zamanda karşı karşıya olduğumuz belirsizliği ve riskleri kabul edebilen ve en çok ihtiyaç duyduğumuz erdemleri (alçak gönüllülük, tevazu ve hesap verebilirlik) güvence altına alan karmaşıklık ve çeşitlilikle çalışan, ahlaklı bir hayal gücüne ihtiyacımız var. Bu, insanlığımızla ve gezegenimizle hayal edilen geleceklerimize varmamızı sağlaması için tercihlerin sorumluluğunu almanın ulaşmamız gereken en büyük umudumuz olduğu anlamına gelir. (Sardar, 2010)

Ziauddin Sardar'ın bu teorisi bazı çevrelerce eleştirilmiştir. Rakesh Kapoor Postnormal Zamanlar kavramını batılı bir kavram olarak eleştirmiştir. (Kapoor, 2011) Kapoor'a göre Hindistan'da, Asya'nın ve gelişmekte olan ülkelerin genelinde, genel olarak, geleceğe yönelik güven ve iyimserlik hâkim durumdadır. Postnormal zamanlar tezi, canlanan Asya ve diğer gelişmekte olan piyasalar için uygun değildir.

Buna karşılık Sardar, Postnormal Zamanlar kavramının batılı veya doğulu bir kavram olmadığını birbirine bağlı ve küreselleşmiş bir dünyada bu tür bölünmelerin mantıksız olduğunu vurgular. Örneğin, iklim değişikliğinin postnormal sonucu, dünyanın kuzey veya güney yarımküreleri ile sınırlı değil, bütün dünyayı etkiliyor. Benzer şekilde finansal çöküş veya küresel bir salgın dünyanın her köşesini de etkileyecektir. Kapitalist ekonomik sistem çalışmıyor; ya da eşitsizliği artırmak pahasına servetinin büyük bir kısmını biriktiren dünya nüfusunun yalnızca yüzde biri için çalışıyor. Postnormal zamanlar için ampirik kanıt arayanlara ise; ampirik kanıtlar her yerde: Sadece etrafınıza bakın. (Sardar, 2013) Sardar bu tür bölünmelerin temelinde şüpheyi, güvensizliği ve önyargıyı görür. Batı için geçerli olan sorunlar, neden Doğu için söz konusu olamaz? Aynı soru tersten de sorulabilir. Doğu Doğudur, Batı Batıdır demek korkunç bir önyargının eseridir. Batı emperyalizmini etkileyen bu düşünce kesinlikle ortadan kaldırılmalıdır. Küreselleşmiş ve birbirine bağımlı ortak sorunlar dünyasında Doğu ile Batı arasında düzgün bir bölünmeden bahsetmek ve insanın ortak kaderini bölmek tehlikeli ve absürttür. Batı ve Doğu arasına çizilen sınırlar bulanık ve ayırt edilemez hale gelmiştir. Jay Gray, Postnormal Zamanlar teorisinin embriyo halinde olduğunu, daha sağlam bir çerçeveye ihtiyaç duyduğunu ve C. S. Holling'in adaptif döngüsünü (Holling-Gunderson-Ludwig, 2002) içerecek şekilde genişletilmesi gerektiğini öne sürmüştür. (Gary, 2011)

KAYNAKÇA

Chan, S. (2009) The End of Certainty. Zed, London.

Gary, Jay E. (2011). Toward a new macrohistory: An extension to Sardar's 'postnormal times'". Futures. volume 43, 48-51.

Holling, C. S.-Gunderson, L. H.-Ludwig, D. (2002). In Quest of a Theory of Adaptive Change. Panarchy: Understanding Transformations in Human and Natural Systems. Island Press, Washington, D. C, 3-24

Kapoor, Rakesh . (2011). Is there a postnormal time? From the illusion of normality to the design for a new normality. Futures. volume 43, 216-220.

Ravetz, J. R. (1993). Science for the post-normal age. Futures. Volume 25, 735-755.

Ravetz, J. R.-Funtowicz, S.O.(1999). Post-normal, science: an insight now maturing. Futures. volume 31, 641–646.

Sardar, Ziauddin. (2010). Welcome to Postnormal Times. Futures. volume 42, issue 5, 435-444.

Sardar, Ziauddin. (2013). East West in postnormal times. East-West Affairs. volume 1, issue 1, 3-12.